

DOI: <https://doi.org/10.15407/ingedu2025.58.064>

УДК 336.734+338.45-048.35(477.6)Алчевський

JEL: N53, N63, Q32, O18

Жмай О. В., коуч ICI

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5276-3462>

e-mail: saschagmai@gmail.com

ОЛЕКСІЙ КИРИЛОВИЧ АЛЧЕВСЬКИЙ: ПІОНЕР КОМЕРЦІЙНОГО КРЕДИТУВАННЯ І ПРОМИСЛОВОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДОНБАСУ (до 190-річчя від дня народження)

Стаття присвячена 190-річчю від дня народження Олексія Кириловича Алчевського – видатного підприємця, банкіра та промисловця, який у другій половині XIX століття відіграв ключову роль у становленні системи комерційного кредитування і розвитку вугільної та металургійної промисловості на Донбасі. Досліджено його життєвий шлях та професійну діяльність, проаналізовано, як особистісні якості, родинне походження та соціально-економічні умови сприяли формуванню унікальної фінансово-промислової імперії Алчевського – однієї з перших у країні. Особливу увагу приділено створенню Харківського торговельного банку як однієї із перших установ, що видавали позики малому та середньому бізнесу, а також впровадженню інноваційних іпотечних кредитів через Земельний банк, що стало революційним кроком у сфері фінансової підтримки землевласників після скасування кріпацтва. Розглянуто діяль-

Ц и т у в а н н я: Жмай О. В. Олексій Кирилович Алчевський: піонер комерційного кредитування і промислової модернізації Донбасу (до 190-річчя з дня народження). *Історія народного господарства та економічної думки України*. 2025. Вип. 58. С. 64–79.

<https://doi.org/10.15407/ingedu2025.58.064>

© Видавець Державна установа "Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України", 2025.

Ця стаття відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.uk>

ISSN 0320-4421. *Історія нар. госп-ва та екон. думки України*. 2025. Вип. 58

ність Алчевського у промисловій та металургійній галузях, що дало змогу сформувати регіональний економічний центр на Донбасі та дало поштовх його подальшому індустріальному зростанню. Висвітлюються також соціальні аспекти діяльності Алчевського, зокрема його благодійність у сфері освіти та релігії, а також особистісні характеристики та сучасні підходи до управління, що вирізняли його з-поміж інших підприємців того часу. Аналізуються суперечливі обставини смерті підприємця і подальша доля його фінансово-промислової групи. У підсумку робиться висновок про унікальність внеску Олексія Кириловича в історію української та російської економічної думки XIX століття, його прогресивну позицію у кредитуванні та промислому розвитку, а також вплив на формування корпоративної соціальної відповідальності у підприємництві.

Ключові слова: Олексій Алчевський, економічна історія, вугільна промисловість, металургійна промисловість, Донбас, іпотечне кредитування, короткострокові кредити, корпоративна соціальна відповідальність, менеджмент.

Zhmai Oleksandr

**OLEKSIY KYRYLOVYCH ALCHEVSKY:
THE PIONEER OF COMMERCIAL LENDING AND INDUSTRIAL
MODERNIZATION IN DONBAS
(to the 190th anniversary of his birth)**

The article is published on the occasion of the 250th anniversary of the birth of O.K. Alchevsky, an outstanding entrepreneur, banker, and industrialist who played a key role in the establishment of a commercial lending system and the development of the coal and metallurgical industries in Donbas in the second half of the 19th century. The author investigates his life path and professional activities, and analyzes how Alchevsky's personal qualities, family background, and socio-economic conditions contributed to the formation of his unique financial and industrial empire, which became one of the first in the country. Special attention is paid to the creation of the Kharkiv Commercial Bank as one of the first institutions to issue loans to small and medium-sized businesses, as well as the introduction of innovative mortgage loans through the Land Bank, which was a revolutionary step in the field of financial support for landowners after the

abolition of serfdom. The article examines Alchevsky's activities in the industrial and metallurgical sectors, which allowed the formation of a regional economic center in Donbas and gave impetus to its further industrial growth. The social aspects of Alchevsky's activities are also highlighted, in particular his charity in the field of education and religion, as well as personal characteristics and modern approaches to management, which distinguished him from other entrepreneurs of that time. The controversial circumstances of the entrepreneur's death and the subsequent fate of his financial and industrial group are analyzed. As a result, the article concludes about Oleksiy Kyrylovych's unique contribution to the history of Ukrainian and Russian economic thought of the 19th century, his progressive position in lending and industrial development, as well as his influence on the formation of corporate social responsibility in entrepreneurship.

Keywords: Oleksiy Alchevsky, economic history, coal industry, metallurgical industry, Donbas, mortgage lending, short-term loans, corporate social responsibility, management.

Постановка проблеми. Стрімке промислове та економічне зростання Донбасу у другій половині XIX ст. стало запорукою розвитку усього регіону на багато років вперед. Але мало хто згадує сьогодні, як усе починалося, і, головне, завдяки кому це все стало можливим.

Родина Алчевських не те щоб зовсім залишалася без уваги наукової спільноти, але в основному дослідники зосереджуються на напрямках освіти, мистецтва чи культури, у зв'язку з чим згадуються Христина Данилівна Алчевська та її діти: Іван, Микола, Христина, Ганна, Григорій і Дмитро (рідше, адже він скоріше був науковцем) [13]. Сам Олексій Алчевський також зацікавлює дослідників, але знову ж таки здебільшого з культурно-просвітницької точки зору. Звичайно, в цьому напрямі О. Алчевським також було зроблено чимало. Проте відкриття освітніх закладів на Сумщині й Харківщині чи другого у світі пам'ятника Тарасу Григоровичу Шевченку, мабуть, не стали б можливими, якби Алчевський насамперед не був успішним підприємцем. І не просто підприємцем, а новатором, який бачив можливості там, де для інших були лише загрози та збитки.

Взагалі історія вітчизняної економіки XIX століття нерозривно пов'язана з діяльністю окремих бізнесменів, які формували

фінансово-промислові імперії на тлі соціально-економічних трансформацій. І Олексій Кирилович Алчевський був серед них чи не найяскравішою постаттю. Його інноваційні підходи до кредитування малого бізнесу, створення перших у країні установ, що видавали іпотечні кредити, і масштабна індустріальна діяльність на Донбасі заслуговують окремої наукової уваги. Що говорити, якщо, наприклад, у другій половині XIX ст. видобуток кам'яного вугілля в Донбаському регіоні виріс у 115 разів і становив майже 2/3 від загального видобутку в країні, а частка виробництва Донбасом заліза й сталі за 20 років злетіла у понад 10 разів і в 1900 р. становила майже 54% від загальнодержавної кількості [18].

Усе це (і не тільки) фактично стало можливим саме завдяки зусиллям Олексія Алчевського, адже саме він першим відкрив багатства, сховані під землею. А згодом, налагодивши вугледобувну промисловість, став розвивати й металургію. Тож видається цілком логічним у 190-ту річницю з дня народження Олексія Кириловича дослідити його життєвий шлях й подивитися, як же йому вдалося збудувати чи не найпершу на той час вітчизняну бізнес-імперію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Життєвий шлях родини Алчевських та її окремих членів досліджували Д. Майборода, Л. Трубнікова, О. Маланій, М. Гофман, Д. Канигіна, Д. Ткачук, І. Троц тощо. Життя та діяльність Христини Данилівни та Христини Олексіївни Алчевських вивчали Т. Трофименко, О. Кутя, С. Бондаренко, В. Чуркіна, Н. Водолажченко, О. Борщова, Т. Оньша, Л. Лаухіна, Н. Грайворонська, Р. Мариняк, І. Казімір, Л. Орехова. Дослідженню життя та творчості Івана Олексійовича Алчевського присвячені праці Т. Борисової, А. Троян, К. Милославського. Постать Олексія Алчевського і, зокрема, його професійну діяльність розглядали такі науковці, як Л. Андронік, Я. Коваленко, О. Донік, Г. Гайко, І. Радіонова, Н. Белугіна, Ю. Ковальчук, В. Данилевич, Т. Водотика та інші.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми, що розглядається. Незважаючи на те, що сім'ї Алчевських загалом і постаті Олексія Алчевського зокрема в науковому середовищі приділялося досить багато уваги, його професійна діяльність часто залишалася менш помітною, ніж його соціальна, культурна та просвітницька активність. Саме цю лауну й покликана заповнити ця публікація.

Метою статті є характеристика життєвого шляху Олексія Кириловича Алчевського з акцентом на його професійну діяльність та вплив на розвиток фінансової й промислової сфер у нашій країні в XIX ст.

Виклад основних результатів. Свій початок рід Алчевських бере у 1660-х роках у Сумах, а точніше в Сумському слобідському козацькому полку. І хоча перші згадки цього прізвища з'являються ще в середині XVII ст., першим відомим представником роду був Федір Афанасійович Алчевський, який народився у 1736 р. З цього часу починаються злети й падіння Алчевських, які за роки свого існування неодноразово ставали банкрутами, але потім відновлювали і навіть примножували свій капітал. Так, у 1795 р. Федір Афанасійович втратив звання купця і став міщанином. Він мав трьох синів, і тільки молодший, Кирило Федорович, зміг це звання повернути. А в 1835 р. у нього народився син Олексій [1].

На відміну від свого старшого брата, який закінчив університет, Олексій Кирилович пройшов лише курс Сумського повітового училища. На подальше навчання вже не було коштів, оскільки торговельні справи батьків занепали. Однак майбутній мільйонер активно займався самоосвітою. Крім того, у нього рано прокинувся талант до підприємництва, тому він став допомагати батькові в сімейному бізнесі – бакалійній крамниці [14].

Усе це, а також одруження з Христиною Данилівною Журавльовою, донькою вчителя Курського повітового училища, змусило Олексія Алчевського у 27-річному віці переїхати до Харкова – на той час великого культурного та економічного центра. Там він, продовжуючи сімейну справу, відкриває чайну крамницю [8, с. 155]. У Сумах, відносно невеликому місті, розвивати таку справу було складно, а в Харкові торгували чаєм лише приїжджі купці. Тому Алчевські й відкривають тут свою крамницю, причому вони не тільки продавали чаї, а й привозили їх із самого Китаю, упаковували і навіть давали їм власні назви [9]. Вільний час у цей період Олексій Кирилович присвячує навчанню, зокрема вивченню економіки та фінансів.

Щоб запустити свій бізнес, Алчевському довелося взяти кредит у банку, адже із Сум він поїхав майже без коштів. Вважається, що саме це підштовхнуло його до наступного кроку: організувати кредитну установу нового типу, покликану здійснювати

короткострокові фінансові операції, що задовольняють негайні потреби торговців та промисловців [13]. Для цього Олексій Кирилович зібрав групу однодумців, написав статут та подав прохання про відкриття організації. У 1866 р., після отримання дозволу, у Харкові відкрилося Товариство взаємного кредиту, на базі якого через неповні два роки відкрився Харківський торговий банк (основний капітал – 500 тис. руб.) – третій у Російській імперії банк акціонерного комерційного кредиту [16]. Фактично, це було товариство з обмеженою відповідальністю, що звільняло клієнтів від відповідальності за збитки – вона перекладалася на акціонерів. Ще одне нововведення полягало в тому, що це була кредитна установа, яка здійснювала короткострокові фінансові операції для підтримки малого та середнього бізнесу. Річ у тім, що на той час у чесність та добросовісність дрібних підприємців майже ніхто не вірив, а така система кредитування ґрунтувалася на своєчасному поверненні грошей. Тож це були досить революційні ідеї для тих часів [14].

Через декілька років за проєктом статуту, написаним Алчевським, у Харкові з'явилося Друге товариство взаємного кредиту, яке призначалося для фінансування бізнесу дрібних торговців та промисловців [2]. Двома товариствами Олексій Кирилович не лише формально керував, а й брав активну участь у їхньому розвитку. Так, досить молодим Олексій Алчевський став не тільки купцем 1-ої гільдії, а й банкіром.

Після скасування кріпосного права у 1861 р. система землеволодіння та землекористування радикально змінилася. Багато хто з поміщиків не зміг адаптуватися до нових умов. Вони почали втрачати гроші, тому готові були закласти своє найцінніше майно – земельні ділянки [17]. Цей тренд не залишився непоміченим для Олексія Алчевського, і у вересні 1871 р. він відкрив у Харкові Земельний банк з капіталом 1 млн рублів, засновниками якого також стали професор-економіст І. В. Вернадський (батько майбутнього академіка та першого президента Національної академії наук), разом з яким було написано статут, землевласник А. Ф. Бантиш, купець 1-ї гільдії Ф. І. Добринін та інші [2]. Це була перша установа, яка стала видавати іпотечні кредити. До цього позики в основному видавали лихварі під величезні відсотки, тому цілком логічно, що землевласники з усієї імперії вишикувалися в чергу за такими вигідними умовами. Побачивши цю тен-

денцію, за наступні пів року відкрилося ще 11 подібних закладів по всій країні, але Алчевський до того часу вже завоював авторитет у фінансових колах [14].

Вартість акцій фінансових установ, які були засновані Олексієм Кириловичем, зростала в геометричній прогресії. Власник невеликого чайного магазину у 1862 р., у середині 70-х років Алчевський уже став мільйонером: за різними підрахунками його статки становили від 1,5 до 4 мільйонів рублів [1; 12]. Олексій Алчевський не зупинявся і продовжував розширювати свій фінансовий синдикат, відкривши «Товариство взаємного кредиту прикажчиків» і «Товариство взаємного кредиту гірничопромисловців Півдня Росії» [16]. Останнє, власне, саме і засвідчує його інтерес до промислової сфери.

Те, що надра Донецького басейну повні корисних копалин, було відомо і раніше. Так, наприклад, приблизно у ті ж роки французькі компанії марно витратили близько 25 млн франків на пошуки золота в цьому регіоні [12]. Олексій Кирилович вирішив ризикнути й інвестував у розвідку, розраховуючи знайти й видобувати паливо. Так, власне, і сталося, що на землях Бахмутського та Слов'яносербського повітів було знайдено кам'яне вугілля [15]. Видобуток було розпочато на землях, що належали спочатку І. І. Гладкову, І. М. Жилло, братам Родаковим, князю А. С. Долгорукову і знаходилися поблизу щойно збудованої гілки Луганськ – Дебальцеве Катерининської залізниці [1].

Певною перепорою на шляху Алчевського до статусу промисловця стали саме поміщики, які не бажали віддавати свої землі, попри те, які б корисні копалини не були заховані в їх надрах (хоча самі їх і не використовували). Але реформа 1861 року рано чи пізно мала підштовхнути їх діяти: продавати, закладати чи здавати в оренду свою найбільшу цінність. Земельний банк, одним із засновників якого був Олексій Алчевський, негайно видавав будь-які позики таким землевласникам під заставу нерухомості [6]. Землі тих, хто не міг розрахуватися з боргами, переходили, як правило, до Олексіївського гірничопромислового товариства (капітал 2 млн рублів), відкритого Олексієм Кириловичем спільно з підприємцем і меценатом Іваном Григоровичем Іловайським в 1879 р. [16]. На придбаних землях підприємець використовував найману робочу силу, матеріальне стимулювання, запроваджував нову техніку [6]. Якщо землі з родовищем ву-

гілля належали селянам, він укладав із ними довгострокові договори про надання йому «ділянок землі для розвідки та розробки кам'яного вугілля та інших мінералів» та наділяв новими землями, придатними для сільгоспробіт. Якщо селянин виявляв бажання стати шахтарем, його вчили кустарному способу свердління надр. Такі гірничі виробки в народі отримали назву «селянських шахт» [3, с. 28].

Також Алчевський запропонував встановити загальногалузевий фонд для надання соціальної допомоги постраждалим та інвалідним шахтарям. Цей фонд мав бути фінансований через спеціальний податок на видобуток вугілля, замість внесків із заробітної платні працівників. Ініціатива була покликана поліпшити соціальний захист у небезпечній шахтарській сфері, не обтяжуючи водночас прямо працюючий персонал. Надалі ця ідея еволюціонувала, й у 1884 р. з'явився Фонд підтримки для непрацездатних робітників, який у 1888 р. надавав допомогу 18 сім'ям [16].

Видобуток вугілля логічно привів Олексія Алчевського до металургії, що можна вважати вершиною його бізнес-кар'єри. Олексіївське гірничопромислове товариство, яке вже згадувалося раніше, не тільки видобувало та постачало вугілля та кокс металургам. Завдяки інвестиціям товариства на території Донецького басейну розпочався інтенсивний розвиток інфраструктури: розгалуженої залізничної мережі, нових підприємств та поселень [12]. У 1900 р. компанія здобула 45 млн пудів вугілля, зайнявши за обсягом видобутку третє місце серед підприємств Донбасу [2].

У 1895 р. Алчевським було створено Донецько-Юр'ївське металургійне товариство (ДЮМТ) з основним капіталом 8 млн рублів [10]. Значну роль у цьому відіграли німецькі бізнесмени (а саме провідна металургійна фірма Сілезії «Friedenhütte»), які хотіли увійти у партнерство з підприємцем Донбасу на умовах молодших партнерів [17]. Компанія збудувала великий завод поблизу Луганська, при ст. Юр'ївка Катерининської залізної дороги (сьогодні це місто Алчевськ, назване так саме на честь Олексія Кириловича), обладнаний за новітньою технологією, який розташовувався в оточенні кам'яновугільних копалин Олексіївської компанії. У 1896 р. вступила в дію перша домна, а в 1899 р., напередодні кризи, почалася виплавка мартенівської сталі [2].

Того ж року разом з бельгійськими промисловцями було засновано товариство «Providence russe» (контрольний пакет акцій

якого, на відміну від ДЮМТ, належав бельгійцям). Саме завдяки цьому Маріуполь перетворився з провінційного містечка на металургійну столицю Донбасу і головний порт Азовського моря, адже компанії належали побудований у 1897 р. неподалік від Маріуполя чавуноливарно-залізобробний завод, кам'яновугільна копальня в Макіївці, а також залізні рудники в Кривому Розі [11].

Цікаво, що бельгійці хотіли повністю викупити усі 10000 акцій компанії, які належали Алчевському, пропонуючи по 2000 рублів за кожну (при їх номінальній вартості 500 рублів). В сумі це давало 20 млн рублів, але Олексій Кирилович, чие особисте фінансове становище на той момент становило близько 30 млн рублів (і в основному їх становили саме акції банків та підприємств), категорично відмовився [5]. Він нерозривно пов'язував свою долю і всі свої активи зі справами, які були ним засновані та влаштовані, при тому що сам вів дуже скромний спосіб життя. Так, на потреби родини (сам Олексій, Христина та їх шестеро дітей) витрачалося 12–15 тисяч рублів на рік [9].

Хтозна, як би розвивалася фінансово-промислова група Алчевських і які ще інновації запровадив би її засновник, але на початку XX століття сталася фінансова криза. Донецько-Юр'ївський завод ще не був добудований і багатомільйонні витрати на його зведення та обладнання виявилися замороженими. Підприємство, орієнтоване на випуск масової продукції, що втратила збут, не отримало очікуваного замовлення від держави на поставку 3 млн пудів залізничних рейок, що допомогло би пережити важкі часи [7].

І тут знову проявляються неабиякі особистісні якості Олексія Кириловича. Єдиний серед промисловців, він не звільняє робочих, а ДЮМТ продовжує працювати, хоча продукція, що виготовлялася, складалася на заводському дворі [14].

Усе це не могло не відобразитися на стійкості імперії Алчевського, адже криза вплинула як на фінансову, так і на виробничу сфери. Олексій Алчевський бачив вихід у державному замовленні на рейки, але в цьому йому було відмовлено [1]. Тоді збори акціонерів Олексіївського гірничопромислового товариства вирішили просити допомоги у держави та клопотати перед Міністерством фінансів про випуск облігацій товариства на 3 мільйони рублів із правом позики під них [17]. Для цього Олексій Кирилович навесні 1901 р. вирушає до Санкт-Петербургу. Але перемо-

вини виявилися безрезультатними, 4-го травня він отримує остаточну відмову, а 7-го травня 1901 р. його тіло було знайдено під колесами потягу на Царськосельському залізничному вокзалі [16].

За офіційною версією це було самогубство. Тим не менш, існує низка суперечливих фактів. Так, курсова вартість акцій, що належали Алчевському, дорівнювала майже 18 мільйонів рублів при заборгованості близько 15 мільйонів [6]. Тобто йому вистачало грошей для того, щоб розрахуватися з усіма боргами. При цьому після смерті Олексія Кириловича велику частину його фінансово-промислової групи отримали його конкуренти (і одночасно кредитори) брати Рябушинські, яким він був винен значну суму [12]. Наостанок православна церква відмовилася визнавати самогубство, тому Олексія Алчевського було поховано на цвинтарі з дотриманням усіх християнських обрядів [17]. Незважаючи на це, його спадкоємці впевнені, що він дійсно прийняв рішення піти з життя, але вважають, що його було доведено до цього, швидше за все – навмисно [9].

Наостанок неможливо не сказати декілька слів про суспільну діяльність Алчевського. На просвітництво та будівництво було виділено загалом кілька мільйонів рублів, зокрема на ці гроші будувалися церкви у Сумах та Харкові, у містечках Харківської та Катеринославської губерній; було відкрито Харківське комерційне училище, Катеринославське гірниче училище, сільськогосподарський інститут; у Сумах побудовано декілька недільних шкіл і першу публічну бібліотеку з читальною залогою, а у селі Олексіївка Харківської області – україномовну школу для сільських дітей, де протягом семи років викладав відомий український письменник та педагог Борис Грінченко [14]. Також за сприяння Олексія Кириловича у Харкові було відкрито біржу. Приміщення для неї він побудував за свої кошти, а сам багато років був головою харківського біржового комітету [4, с. 167].

Усе це, разом із згаданими вище фактами піклування про своїх працівників та виготовлення високоякісної продукції, сьогодні можна було б назвати корпоративною соціальною відповідальністю (КСВ), причому у справжньому сенсі цих слів. Адже КСВ – це не просто виділення грошей на якісь благодійні справи. Важливо допомагати суспільству вирішувати нагальні питання, як-от низький рівень освіти чи підтримка малого бізнесу. При цьому, як ми бачимо, Олексій Алчевський значну увагу приділяв і внутрішнім

справам своєї фінансово-промислової групи: використовував працю найманих працівників, впроваджував навчання й матеріальне стимулювання, а на підприємствах встановлював новітнє обладнання. Такі дії, безумовно, формували імідж його та його бізнесу, так само як і всі інші вчинки та прийняті рішення [19].

Велику роль у цьому, мабуть, відіграла й історія з життя його батька. Кирило Федорович був старостою Покровської церкви. Він пожертвував близько 13,5 тис. рублів на прикрасу храму і ще приблизно 17,5 тис. рублів на закінчення його будівництва в 1839 році. Цього ж року в Сумах сталася велика пожежа, через що постраждали майно та крамниця Алчевських, а Покровська церква обгоріла. Але замість того, щоб рятувати своє, батько Олексія Кириловича на власні кошти (близько 5000 рублів сріблом) відновлює пошкоджений храм [1].

Олексій Алчевський зробив значний внесок у розвиток не лише тих міст, де він жив, а й цілого регіону і навіть усієї країни. Закладені ним основи надалі дали можливість розвивати як фінансову, так і промислову сфери. На жаль, сам Алчевський побачити цього вже не зміг.

Висновки. Діяльність Олексія Кириловича Алчевського стала рушієм реформ у банківській системі та промислового розвитку краю у другій половині XIX століття. Його інноваційні кредитні практики, спрямовані на підтримку малого бізнесу та землевласників, заклали основи сучасної фінансової системи, а промислові проєкти на Донбасі сприяли структурній перебудові регіону і тривалому економічному зростанню.

Велику роль у цьому відіграв саме підхід Алчевського до ведення справ. Соціальна відповідальність, яку він проявляв щодо працівників і місцевих громад, а також активна освітня та просвітницька діяльність посилюють значення його спадщини.

Історія Олексія Кириловича слугує значущим прикладом успішного історико-економічного та соціального розвитку, показовим для розуміння ролі особистості у формуванні регіональної економіки та суспільства кінця XIX – початку XX ст. Його здібності до самоосвіти та інноваційний підхід допомогли досягти успіху у фінансовій та промисловій галузях, а козацький дух був незламним навіть у важкі часи кризи, допомагаючи підприємцеві не тільки підтримувати свої підприємства «на плаву», а й насамперед залишатися людиною, виявляючи чуйне ставлення і турботу про інших.

Список використаних джерел

1. Алексей Алчевский: История жизни главного «олигарха» Украины. *KHARKOVGO*. URL: <https://kharkovgo.com/articles/aleksej-alchevskij-istoriya-zhizni-glavnogo-millionera-ukrainy> (дата звернення: 30.10.2025).
2. Алчевські в Сумах на Соборній: ким був перший український мільйонер. *Панорама*. URL: <https://rama.com.ua/alchevski-v-sumah-na-sobornij-kim-buv-pershij-ukrainskij-miljoner> (дата звернення: 30.10.2025).
3. Гайко Г. Український Фургер. *ПОСТАТІ. Нариси про видатних людей Донбасу*. 2011. С. 26–33.
4. Донік О. М. Станові та представницькі об'єднання купецтва України наприкінці XIX – на початку XX ст. *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* 2009. Вип. XVI. С. 159–172.
5. Життя і трагедія однієї людини. Олексій Алчевський. *Пам'ятки України*. URL: <https://zabytki.in.ua/uk/2136/zhittya-i-tragediya-odniieyi-lyudini> (дата звернення: 30.10.2025).
6. Залізний купець. Життя Олексія Алчевського. *День*. URL: <https://day.kyiv.ua/article/istoriya-i-ya/zaliznyy-kupets> (дата звернення: 30.10.2025).
7. История Луганщины: Семья Алчевских. *Православный Донбасс*. URL: <http://pravdonbass.com/index.php/ru/articles/5040> (дата звернення: 30.10.2025).
8. Коваленко Я. А. Видатна постать України – Олексій Кирилович Алчевський. *Актуальні питання вітчизняної та світової історії*: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (23–24 квітня 2010 року). Суми: СумДУ, 2010. С. 155–157.
9. Корисний олігарх. Історія одного самогубства, "харківського краху" і першого в Україні пам'ятника Шевченку. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2021/12/17/7317681> (дата звернення: 30.10.2025).
10. Лазанська Т. І. Алчевський Олексій Кирилович. *Енциклопедія історії України*: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2003. Т. 1. С. 70.
11. Машкін О. М. «Русский провиданс». *Енциклопедія історії України*: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут

- історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2012. Т. 9. С. 386.
12. Олексій Алчевський. Українець, який нам потрібен. *Історична правда*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2019/11/26/156513> (дата звернення: 30.10.2025).
13. Олексій Алчевський. Українець, який нам потрібен: віртуальна бесіда / авт.-оформ. Л. Д. Андронік; ВНТУ; НТБ. Вінниця, 2025. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/46468?show=full> (дата звернення: 30.10.2025).
14. Олексій Алчевський: історія найвідомішого харківського магната. *AIN.UA*. URL: <https://ain.ua/2025/08/21/oleksii-alcevskii-istoriia-naividomisogo-xarkivskogo-magnata> (дата звернення: 30.10.2025).
15. Олексій Алчевський: засновник міста Алчевськ та власник першої бізнес-імперії в Україні. *Точка сходу*. URL: <https://cxid.media/articles/oleksiy-alchevskyy-zasnovnyk-mista-alchevsk-ta-vlasnyk-pershoi-biznes-imperii-v-ukraini> (дата звернення: 30.10.2025).
16. Олексій Алчевський – український промисловий гігант, меценат, громадянин. Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія. URL: <https://www.lib.dp.ua/?do=ukrainica&lng=1&id=46&idg=603> (дата звернення: 30.10.2025).
17. Первый украинский миллионер, который открыл богатства Донбасса. *Свої Сими*. URL: <https://svoi.city/articles/53475/aleksej-alchevskij> (дата звернення: 30.10.2025).
18. Радіонова І. Ф., Белугіна Н. О. Український підприємець Алчевський як організатор виробництва та громадський діяч Донбасу. *Наукова конференція «Українське підприємництво та українська ідентичність»* (17–18 квітня 2023 року). Київ, 2023. URL: <https://conf.krok.edu.ua/HRL/HERL2023/paper/view/1454> (дата звернення: 30.10.2025).

19. Zhmai A. V. The formation of company's image in consideration of corporate social responsibility. *Матеріали 72-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова* (29 листопада – 1 грудня 2017 року, м. Одеса) / відп. ред. А. В. Смітюх; ред. кол.: Н. Л. Кусік, В. С. Ніценко, А. В. Левенець та ін. Одеса, 2017. С. 148–149.

References

1. Alexey Alchevsky: The Life Story of Ukraine's Main "Oligarch". *KHARKOVGO*. Retrieved from <https://kharkovgo.com/articles/aleksej-alchevskij-istoriya-zhizni-glavnogo-millionera-ukrainy> [in Russian].
2. Alchevski in Sumy on Sobornaya: who was the first Ukrainian millionaire. *Panorama*. Retrieved from <https://rama.com.ua/alchevski-v-sumah-na-sobornij-kim-buv-pershij-ukrainskij-miljoner> [in Ukrainian].
3. Haiko, G. (2011). Ukrainian Fugger. *POSTATI. Narysy pro vydatnykh liudei Donbasu – PERSONALITIES. Essays on Outstanding People of Donbass*, 26-33 [in Ukrainian].
4. Donik, O. M. (2009). Estate and representative associations of merchants of Ukraine in the late 19th – early 20th centuries. *Problemy istorii Ukrainy XIX – pochatku XX st – Problems of the history of Ukraine in the 19th – early 20th centuries*, (16), 159-172 [in Ukrainian].
5. The Life and Tragedy of One Man. Oleksiy Alchevsky. *Sights of Ukraine*. Retrieved from <https://zabytki.in.ua/uk/2136/zhittya-i-tragediya-odniieyi-lyudini> [in Ukrainian].
6. The Iron Merchant. The Life of Alexei Alchevsky. *The Day*. Retrieved from <https://day.kyiv.ua/article/istoriya-i-ya/zaliznyy-kupets> [in Ukrainian].
7. History of Luhansk region: The Alchevsky family. *Orthodox Donbass*. Retrieved from <http://pravdonbass.com/index.php/ru/articles/5040> [in Russian].
8. Kovalenko, Ya. A. (2010). Outstanding figure of Ukraine – Oleksiy Kyrylovych Alchevsky. In: *Current issues of national and world history: Proceedings of the Conference, Sumy, April 23-24. 2010*. (pp. 155-157). Sumy: SumDU [in Ukrainian].

9. A Useful Oligarch. The Story of One Suicide, the “Kharkiv Crash” and the First Monument to Shevchenko in Ukraine. *Ukrainian Truth*. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/articles/2021/12/17/7317681> [in Ukrainian].
10. Lazanska, T. I. (2003). Alchevsky Oleksiy Kyrylovych. In V. A. Smolii et al. & Institute of History of Ukraine (Eds.), *Encyclopedia of the History of Ukraine* (Vol. 1, p. 70). Scientific opinion [in Ukrainian].
11. Mashkin, O. M. (2012). “Russian Providence”. In V. A. Smolii et al. & Institute of History of Ukraine (Eds.), *Encyclopedia of the History of Ukraine* (Vol. 9, p. 386). Scientific opinion [in Ukrainian].
12. Oleksiy Alchevsky. The Ukrainian we need. *Historical truth*. Retrieved from <https://www.istpravda.com.ua/articles/2019/11/26/156513> [in Ukrainian].
13. Oleksiy Alchevsky. The Ukrainian we need: a virtual conversation / author-designer L. D. Andronik; VNTU; NTB. Vinnytsia, 2025. Retrieved from <https://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/46468?show=full> [in Ukrainian].
14. Oleksiy Alchevsky: the story of the most famous Kharkiv tycoon. *AiN.UA*. Retrieved from <https://ain.ua/2025/08/21/oleksii-alcevskii-istoriia-naividomisogo-xarkivskogo-magnata> [in Ukrainian].
15. Oleksiy Alchevsky: founder of the Alchevsk city and owner of the first business empire in Ukraine. *Point of the East*. Retrieved from <https://cxid.media/articles/oleksiy-alchevskyy-zasnovnyk-mista-alchevsk-ta-vlasnyk-pershoi-biznes-imperii-v-ukraini> [in Ukrainian].
16. Oleksiy Alchevsky – Ukrainian industrial giant, philanthropist, and citizen. Dnipropetrovsk Regional Universal Scientific Library named after the First Teachers of the Slavs Cyril and Methodius. Retrieved from <https://www.lib.dp.ua/?do=ukrainica&lng=1&id=46&idg=603> [in Ukrainian].
17. The first Ukrainian millionaire who discovered the riches of Donbass. *Their own City*. Retrieved from <https://svoi.city/articles/53475/aleksej-alchevskij> [in Russian].
18. Radionova, I. F., Bieluhina, N. O. (2023). Ukrainian entrepreneur Alchevsky as an organizer of production and a public figure of Donbass. *Naukova konierentsiia “Ukrainske pidpriemnytstvo ta ukrainska identychnist” – Scientific conference “Ukrainian entrepreneurship and Ukrainian identity”*. Retrieved from

<https://conf.krok.edu.ua/HRL/HERL2023/paper/view/1454>
[in Ukrainian].

19. Zhmai, A. V. (2017) The formation of company's image in consideration of corporate social responsibility. In: *Materials of the 72nd scientific conference of the teaching staff and researchers of the Faculty of Economics and Law of the Odessa I. I. Mechnikov National University. Proceedings of the Conference, Odessa, November 29 – December 1. 2017* (pp. 148-149). Odessa: Fenix [in English].

Стаття надійшла до редакції 17 жовтня 2025 р.

Прорецензована 3 листопада 2025 р.

Схвалена до друку 14 листопада 2025 р.